

Gekrakeel op kerkhof en in crematorium

Een advocaat vindt beschamende erfeniskwesties op zijn weg. Het pregnantst zijn de ruzies als ze op het kerkhof of in het crematorium worden uitgevochten: dan wordt de heilige rust die de doden moet worden gegund nog wreder verstoord dan bij financiële geschillen. Een bescheiden bloemlezing uit de jurisprudentie terzake.

LEO VAN OSCH

De gène die je soms als advocaat bekruipt in erfkwesties, wordt vreemd genoeg door je cliënten gedeeld. Onder het bij herhaling uitroepen van de bezwerende mantra ‘Vader (of moeder) zou dit niet hebben gewild’ word je als advocaat in een adem door gevraagd om op alles wat zich in of rond het sterfhuis bevindt beslag te leggen, meer in het bijzonder op het stoffige crapaudtje waarin vader de laatste tien jaar doorbracht. De door de cliënt uitgesproken veronderstelling dat vader niet alleen in de figuurlijke betekenis ‘op zijn geld zat’ blijkt uiteindelijk een apocrief familiesprookje te zijn, als het meubelstuk niet de verwachte bankbiljetten in de zitting oplevert maar hoogstens een aan de onderzijde uit de neusinhoud van wijlen vader opgebouwde stalactiet.¹

ASBESTEMMING

Asbestemming is niet alleen de titel van een roman van A.F. Th. van der Heijden maar ook een onderwerp dat de gemoederen van vele nabestaanden bezighoudt. Zo vreemd is het niet, ruzies binnen de familie eindigen niet met de dood van een van de familieleden, maar worden over het hoofd van de overledene of in diens naam verder uitgevochten.

Degene die opdracht geeft tot de crematie is ook degene die, rekening houdend met eventuele wensen van de overledene, bepaalt wat er met de as van de overledene mag gebeuren.² Het crematorium is wel gehouden de as een maand te bewaren alvorens die mee te geven. Tot 1998 moest de as in een door het crematorium van een vuurvast identiteitssteentje voorziene bus en was het openen van de bus strafbaar, maar na wetwijziging kan de as ook in een siervaas medaillon of, voor degenen die daar de – zwarte – humor van inzien, in een zandloper worden bewaard.³ Daarnaast is het ook toegestaan, mits de eigenaar van de grond toestemming geeft, de as over land te verstrooien. Ook verstrooiing van de as van een supporter van de club Rotterdam-Zuid in het Feijenoordstadion, behoort aldus tot de mogelijkheden.

Zij die weten dat zij gaan sterven en willen voorkomen dat er op dit punt familievetes ontstaan kunnen hun specifieke wensen opgeven en de crematie zelf regelen. Wie er daarentegen aardigheid in schept ruzie te veroorzaken, moet vooral niets regelen, onder het motto *Après moi le déluge*.

TOEGANKELIJKE URN

Een voorbeeld uit de rechtspraak betreft de kwestie waarbij een vader en moeder in ernstige onmin leefden met hun zoon. Na de zelfmoord van deze zoon werd door de weduwe besloten tot crematie. De overledene had geen wensen terzake de asbestemming achtergelaten, waarop de weduwe besloot om de as tijdelijk in een alleen voor haar en het personeel van het crematorium toegankelijke ruimte te plaatsen en eerst definitief te beslissen indien de beide kinderen meerderjarig zouden zijn. Dat was tegen de wens van haar schoonouders die aldus werden beperkt in hun mogelijkheden hun zoon de laatste eer te bewijzen. In kort geding werd verzocht om schoondochter te bevelen het crematorium op te dragen de asbus te verplaatsen naar de voor iedereen toegankelijke urnenmuur annex colombarium. De voorziening werd geweigerd en deze beslissing werd in appèl bekrachtigd. Zowel president als hof achtte de handelwijze van de weduwe niet onrechtmatig.⁴ Door-slaggevend daarbij was het voorlopige karakter van de beslissing van de weduwe alsook de ernst van de onmin, blijkens het arrest zelfs geleid hebbend tot een straat- en contactverbod voor de ouders jegens zoon en diens kinderen. De kans op contact tussen betrokkenen in de openbare ruimte mocht worden geminimaliseerd.

TRANEN VOOR ONBEKENDE

Een tragische vergissing in een crematorium zelf betrof de verwisseling van twee lijkkasten. Oplettende rouwenden hadden medewerkers van het crematorium er op attent gemaakt dat de kransen en de opschrif-

DOLPH CANTRIJN / HOLLANDESE HOOGTE

ten op de linten geen betrekking hadden op de overledene, maar dat was afgedaan met de mededeling dat de kransen waren verwisseld. Dat vervolgens in het crematorium niet de goede muziek werd gespeeld, zette kennelijk niemand aan het denken. Nadien kwam uit dat de aanwezigen tranen geplengd hadden om een hen onbekende. Duizend excuses van het crematorium in kwestie en een verscheurde rekening mochten de erven niet vermurwen, er werd een dagvaarding uitgebracht.

De rechtbank oordeelde dat de erven tevergeefs aanklopten voor verdere schadevergoeding. Naast een – terecht – vordering terzake toerekenbare tekortkoming achtte de rechtbank geen plaats voor een vordering uit onrechtmatige daad, nodig om de vordering immateriële schade in stelling te brengen. Los daarvan meende de rechtbank dat

slechts in beperkte mate toekenning van smartengeld mogelijk is. Omdat het geen aantasting van lichaam of persoon van de weduwe betreft, aldus de dragende overweging van de rechtbank, komt ideële schade niet voor vergoeding in aanmerking.⁵

BLOEMEN VERWIJDEREN

Zoveel erven zoveel zinnen. Moet een steen staan of moet ie liggen, moet er een fotootje op van de overledene en zo ja wel of niet in een cameevormig medaillon. De kleur van de steen, het gebeitelde lettertype, wel/geen beplanting, het zijn evenzovele bronnen van conflicten. Wie als advocaat vervolgens de Wet op de lijkbezorging raadpleegt in de veronderstelling daar het antwoord op alle vragen te vinden, komt deels

ZIJN OGEN

MAYA PERFORS

Een kantoorgenoot van mij is negen jaar geleden overleden. Hij was mijn patroon. Zeer betrokken, maar ook zeer veeleisend. Geregeld moest mijn postboek over. En nog eens over. Ik verwenste hem. Waarom was ik geen worstverkoopster bij de H.E.M.A geworden?

Ik had ook lange intense gesprekken met hem, over de keuze tussen een juridische en een praktische oplossing, over een cliënt die erger was dan de ergste wederpartij, over het verschil tussen niet jokken en niet de gehele waarheid vertellen, over Wees hard voor de zaak maar zacht voor de mens, over het win-win-principe, over empathie en toch afstand houden.

En na zo'n gesprek ging ik er weer helemaal voor. Danste ik zijn kamer uit. Wist ik alles weer zeker. Vroeg ik me alleen nog af: wie ben ik dat ik dit prachtige vak mag doen?

Ook na zijn dood bleven zijn ogen in mijn rug prikken. En als ik hij kantoor aan kwam fietsen, keek ik nog jaren eerst naar zijn raam. Zou hij gezien hebben dat ik vandaag weer twee minuten te laat was?

bedrogen uit. Het antwoord op de (vrij vertaalde) vraag *Quid iure in ustrina*, is daar niet te vinden. Dat heeft de wetgever overgelaten aan de eigenaar of houder van het kerkhof, een gemeente of een kerkbestuur. Zoveel eigenaren, zoveel verordeningen of reglementen.⁶ Daarin staat dan hoeveel personen in een graf mogen, onder of naast elkaar, en óf er wel asbussen in een graf mogen en zo ja, hoeveel.

Goed te weten is verder dat alleen de rechthebbende op het (eigen) graf de knopen kan doorhakken al mag dat recht, zoals altijd, niet worden misbruikt. Door andere nabestaanden geplaatste ornamenten op een grafsteen behoeven niet te worden geduld, maar het door de weduwe van de overledene telkenmale van het graf verwijderen van door diezelfde nabestaanden ter nagedachtenis gelegde bloemen, ging wat al te ver vond de Rechtbank Arnhem.⁷ Ook de andere nabestaanden hebben het recht om op de door hen gedachte wijze de laatste eer te bewijzen: de rechthebbende op het graf werd veroordeeld bloemen van derden een week te laten liggen.

Een variant op die zaak is aan de kantonrechter te Den Haag voorgelegd.⁸ Het betrof het geval van mensen die, het graf van een op jeugdige leeftijd overleden vriendin bezocht hebbende, de beplanting er maar verdord bij vonden staan en op eigen initiatief wat nieuwe plantjes hadden neergezet. Vader en moeder van de overledene kwamen daartegen in het geweer. Het was juist de bedoeling geweest dat de beplanting er armoedig bijstond, nu de verdordheid als symbool werd gezien voor het geknakte leven van hun dochter. Overigens werd ook de begraafplaats in rechte betrokken nu de ouders vonden dat deze wel wat beter toezicht had mogen houden op hetgeen zich op de begraafplaats afspeelde. Deze actie was uiteraard betrekkelijk onschuldig van aard en ook overigens met de beste bedoelingen, maar er zijn ernstiger zaken denkbaar.⁹

De vordering tegen de begraafplaats werd afgewezen nu, aldus het vonnis, de begraafplaats slechts faciliterende activiteiten had verricht, bestaande uit het ter beschikking stellen van een container. De vordering tegen diegenen die het graf een ander karakter hadden gegeven werd toegewezen. Ook hier was de uitslag dat de rechthebbende degene is die bepaalt wat er wel of niet op het graf komt. Derden zijn niet gerechtigd iets weg te halen, en zij werden veroordeeld tot een schadevergoeding.

CREATIEVE ZUS

Op het eiland Urk speelde zich het volgende af: de erven van een rechthebbende op een graf, nummer 169 om precies te zijn, ontdekten dat zonder hun toestemming een overleden (familielid) was bijgezet in het graf. De uitspraak geeft onvoldoende inzicht in de precieze familieverhoudingen, behoudens het vermoeden van een niet-geringe jarenlange vete. Dat gaf de nodige complicaties maar leidde uiteindelijk tot een rechtszaak waarbij de Rechtbank Zwolle tot het oordeel kwam dat, ofschoon de rechthebbenden wellicht wat meer grootmoedigheid aan de dag hadden kunnen leggen, de gemeente Urk, eigenaresse van de begraafplaats, geen medewerking had mogen verlenen aan deze schending van eisers rechten en derhalve daarmee onrechtmatig handelde.¹⁰

Terzijde zij vermeld dat voor een opgraving en een herbegraven het verlof van de burgemeester nodig is. Bij een crematie is met het oog op strafvorderlijke implicaties aansluitend toestemming nodig van de officier van Justitie.¹¹

Niet best voor de familieverhoudingen was de zaak waarbij twee zussen na de dood van hun beider moeder een kort geding voerden.

Vader was al eerder gestorven en een van de twee zussen had bij die gelegenheid een grafmonument vervaardigd. Dat monument was goed gevallen, want ook moeder had in haar laatste wens te kennen gegeven iets soortgelijks te willen. Moeder werd in afwachting van de dingen die komen gingen pal naast vader begraven. Toen er echter na een jaar na het overlijden door de creatieve zus nog niets was gefabriceerd, kondigde de andere zus aan dat ze het bestaande monument zou verwijderen. Daar stak de Groningse president een stokje voor, maar wel met de toevoeging dat indien eiseres niet binnen twee maanden met een monument zou aankomen, het gedaagde vrijstond om te doen wat haar zou goeddunken.¹²

ONGEWIJDE AARDE

Een kleine zijsprong doet ons tot slot bij de volgende, merkwaardige casus belanden: een filmmaker had in het Brabantse Hilvarenbeek de begrafenis van de plaatselijke pastoor gefilmd om, zonder dat de rouwenden daarvan op de hoogte waren, de beelden te monteren in een speelfilm met de titel *Ongewijde aarde*. Het thema in de film was de wens van een kermisreiziger om zijn vader in een gewijd graf te laten herbegraven, een wens die door een als rechtlijnig denkende neergezette pastoor werd geboycot. Na de met vreugde begroete dood van de pastoor zag de kermisreiziger zijn kans schoon door in de nacht voor de begrafenis van de pastoor het stoffelijk overschot van zijn vader in het reeds gedolven graf over te brengen, welke scène werd gevolgd door authentieke beelden van de begrafenis. Dat achtte de rechtbankpresident van Alkmaar onrechtmatig.¹³ Gevolg was een vertoningsverbod, zij het slechts in het zuiden van het land.

- 1 Zie voor een verzuchting in gelijke zin de uitspraak van de Rechtbank Arnhem van 5 juli 2001 (niet gepubliceerd), waar de rechtbank zegt: aangenomen mag toch wel worden dat X de twist over hetgeen al dan niet op zijn graf behoort te staan, niet heeft gewild.
- 2 Art. 18 Wet op de lijkbezorging (Wlb).
- 3 Art. 58 lid 3 Wlb; zie ook *Nota naar aanleiding van het eindverslag van het wetsontwerp inzake de verruiming van asbestemmingen (NnE, Kamerstuk II 25 272, nr. 5, blz. 7)*.
- 4 Hof Amsterdam 18 november 1999, Prg. 2001, 5742.
- 5 Rb. Amsterdam 14 december 1982, NJ 1983, 395.
- 6 Er zijn in Nederland plusminus 1500 eigenaren die tezamen plusminus 3500 begraafplaatsen beheren.
- 7 Rb. Arnhem 5 juli 2001 (niet gepubliceerd).
- 8 Ktr. Den Haag datum vindplaats onbekend.
- 9 In het middeleeuwse Edinburgh werden wachthuisjes bij het kerkhof opgericht om te voorkomen dat alle lijken werden opgegraven, teneinde te worden verkocht aan de plaatselijke medische faculteit.
- 10 Rb. Zwolle 4 februari 1970 NJ 1970, 277.
- 11 Een opgegraven lijk mag worden verbrand met schriftelijk verlof van de officier van Justitie van de plaats van opgraving, wanneer het verzoek daartoe gedaan wordt door de in art. 18 bedoelde persoon (art. 29 lid 3 Wet op de lijkbezorging).
- 12 Voorzieningenrechter Rechtbank Groningen 26 september 2003 (niet gepubliceerd).
- 13 Pres. Rb. Alkmaar 2 juni 1967, NJ 1967, 284.